

Ortaokul Öğrencilerinin Kitap, Kütüphane ve Okumaya Yönelik Algıları: Bir Metafor Analizi Araştırması

Middle School Students' Perceptions of Books, Libraries and Reading: A Metaphor Analysis Research

Hacer ÇELİKKAYA YILDIZ*, İzzet ŞEREF**

Öz

Amaç: Bu araştırma bir metafor analizi araştırmasıdır. Metafor, bir kavramın zihindeki bir başka görüntüyle ya da imajla ilişkilendirilerek anlatılması şeklinde tanımlanabilir. Bu çalışma ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap, kütüphane ve okumaya yönelik metaforik algılarının hangi yönde olduğunu belirlemeyi hedeflemektedir. Bir başka deyişle öğrencilerin kitap, kütüphane ve okuma kavramlarını zihinlerinde neye benzettikleri ortaya konulmuştur.

Yöntem: Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) tercih edilmiştir. Bu desen, öğrencilerin kitap, kütüphane ve okuma kavramları ile ilgili algılarını açığa çıkarmak amaçlandığı için kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılardan kitap, kütüphane ve okuma kavramlarına ilişkin metaforlar ve gerekçeler geliştirmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgular tümevarımsal içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Bulgular: Katılımcıların kitap kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar 9; kütüphane ve okuma kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar 8 başlıkta sınıflandırılmıştır. Kitabın bilgi kaynağı olma algısı, beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar düşmüştür. Kütüphaneyle ilgili en çok metafor kitap dünyası ve bilgi merkezi kategorisinde; okuma ile ilgili en çok metafor öğrenme yolu kategorisindedir. Kitapla ilgili en çok üretilen metaforlar arkadaş ve dost; kütüphaneyle ilgili en çok geliştirilen metaforlar ev, huzur ve okul; okuma ile ilgili en çok tasarlanan metaforlar ise hayat, hayal ve terapi olmuştur.

Sonuç: Öğrencilerin ilgili kavramlara yönelik algılarının çoğunlukla olumlu yönde olduğu, olumsuz algının sayıca az olduğu görülmüştür. Bireylerin okuma alışkanlığı kazanması için öncelikle kitap, kütüphane ve okumaya dair algılarının olumlu olması önemlidir.

Özgünlük: Bu çalışma 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap, kütüphane ve okumaya dair metaforik algılarının bütüncül bir perspektifte açığa çıkarılması bakımından değerlidir. Bu doğrultuda 5. sınıftan 8. sınıfa kadar mevcut kavramlara yönelik algının değişiminin belirlenmiş olması da bu araştırmanın bir başka özgün yanı olarak görülebilir.

Anahtar Sözcükler: Kitap; kütüphane; okuma; metafor; ortaokul öğrencileri.

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas, Türkiye. E-posta: h.celikkaya58@hotmail.com
Sivas Cumhuriyet University, Institute of Educational Sciences, Sivas, Türkiye. E-mail: h.celikkaya58@hotmail.com
** Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sivas, Türkiye. E-posta: izzetseref@cumhuriyet.edu.tr
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, Sivas, Türkiye. E-mail: izzetseref@cumhuriyet.edu.tr

Abstract

Objective: *This research is a metaphor analysis. Metaphor can be defined as describing a concept by associating it with another image or an image in the mind. This study aims to determine the metaphorical perceptions of fifth, sixth, seventh, and eighth grade middle school students towards books, libraries, and reading. In other words, it revealed what the students liken the concepts of book, library, and reading in their minds.*

Method: *Phenomenology, one of the qualitative research designs, was preferred in the study. This design was used to reveal students' metaphorical perceptions about the concepts of book, library, and reading. The study's participant group consisted of 300 students studying in the fifth, sixth, seventh, and eighth grades of middle school. The participants were asked to develop metaphors and justifications for the concepts of book, library, and reading. The findings were analyzed using inductive content analysis.*

Findings: *The metaphors used by the participants for the book concept were categorized under nine headings. In comparison, those used for the library and reading concepts were categorized under eight headings. The perception of the book as a source of information decreased from the fifth to the eighth grade. The most metaphors about the library are in the categories of book world and information center; while the majority about reading are in the context of learning. The most common metaphors about the book were friends and buddies; the most common metaphors about the library were home, peace, and school; and the most common metaphors about reading were life, dream, and therapy.*

Conclusion: *Students' perceptions of the related concepts were mostly positive, and negative perceptions were few. Individuals' perceptions of books, libraries, and reading must be positive to acquire reading habits.*

Originality: *This study is valuable in revealing the metaphorical perceptions of fifth, sixth, seventh, and eighth grade students about books, libraries, and reading from a holistic perspective. Determining the change in the perception of existing concepts from the fifth to eighth grades can be seen as another unique aspect of this study.*

Keywords: *Book; library; reading; metaphor; middle school students.*

Giriş

Okuma bireyin bilişsel ve duyuşsal gelişiminde çok yönlü bir etkiye sahiptir. Bu özelliğiyle bireyin yaşantısını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca temel dil becerilerinden anlama becerisi olarak değerlendirilen okuma, bilgiye ulaşmada ve onu geliştirmede oldukça etkili bir yoldur (Altunkaya ve Erdem, 2017). Bu kapsamda okumanın pek çok tanımı bulunmaktadır. Okumanın zihinsel yönünü ön plana çıkaran Sever (2019) okumayı, sözcüklerin duyu organları ile algılanması ve yorumlanmasına yönelik zihinsel bir faaliyet olarak ifade etmiştir. Karatay (2009) okumayı, duyuşsal ve zihinsel etkinliklerin birlikte işe koşulmasından dolayı karmaşık bir süreç olarak değerlendirmiştir. Benzer biçimde Kaplan-Rakowski ve Gruber (2024) de okumayı karmaşık bir süreç olarak değerlendirmiştir. Okumayı temel bir beceri olarak gören Zakirova ve Ergasheva (2025), aynı zamanda akademik başarı ve kişisel gelişimde çok önemli bir rolünün olduğunu vurgulamışlardır. Bir başka anlatımla bireyin okuma becerisinde ortaya koyduğu yeterlilik yaşam kalitesini ve kültürünü doğrudan etkilemektedir. Akyol (2011) ise okumayı, yazar ve okuyucu arasındaki iletişime dayalı ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilen süreç olarak tanımlayarak alışkanlığa vurgu yapmıştır.

Alışkanlığı Orhan (2017) insanın hayatında sürekli var olup yaşantısını etkileyen, bireyin tutumlarını yönlendiren ve karakterinin oluşumunu sağlayan davranış olarak tanımlamıştır. Yani alışkanlık, bir eylemin, uygulamanın ya da davranışın sürekli hâle gelmesidir. Bu kavramın kullanıldığı bağlama göre olumlu veya olumsuz çağrışımları olabilir. Okuma ile alışkanlık kavramları ilişkisi üzerine düşünüldüğünde burada istendik bir durumun kastedildiği anlaşılmaktadır. Bir kavram birliği olan okuma alışkanlığı, okuma eyleminin belirli aralıklarla düzenli olarak sürdürülmesi şeklinde tanımlanabilir. Özbay (2007) okuma alışkanlığını bireyin kendisini ve çevresini anlayabilmek için bir ihtiyaç olarak algılayıp yaşamı boyunca, süreklilik arz edecek şekilde bu eylemi gerçekleştirmesi olarak açıklamıştır. Okumanın alışkanlık olmasındaki ölçütleri daha kapsamlı ele alan Dökmen (2019), okuma alışkanlığının tanımını yaparken bir okuyucunun neleri, nerede, ne zaman, nasıl okuduğunu ve okuduklarını hangi yolla elde ettiğinin belirtildiğini vurgulamıştır.

Bireyin okuma alışkanlığı kazanmasında aile, arkadaş çevresi, okul ortamı, kitaba ulaşabilme imkânı gibi pek çok etken vardır. Okumayı alışkanlık hâline getiren kişilerin okudukları kitap sayısı ile akademik başarıları arasında pozitif yönde ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (Güney vd., 2014). Ayrıca öğrencilerin okuduklarını anlama becerileri, akıcı okuma süreçleri ve okumaya teşvik edilmelerinin akademik başarılarına %61 oranında etki ettiği belirlenmiştir (Yıldız, 2013). Bu nedenle okumaya karşı geliştirilen olumlu tutumun yalnızca Türkçe dersindeki başarıyı değil, diğer derslerdeki başarıyı da olumlu etkilemesi beklenmektedir.

Okuma alışkanlığının edinilmesinde, süreci doğrudan etkileyen birçok değişken vardır. Bu bağlamda öğrencilerin istedikleri kitaba kolaylıkla ulaşabilmelerinin etkisi büyüktür. Öğrencilere bu olanağı sunma, kitaba ulaşmada zengin bir ortam sağlama noktasında kütüphanelerin çok önemli bir rol üstlendiği ifade edilmelidir. Okul kütüphanelerinin yanı sıra öğrencilerin evlerinde ihtiyaç duyacakları ve ilgilerine cevap verebilecek biçimde oluşturulmuş kitaplıkların bulunması, okuma alışkanlığı kazanmalarında fayda sağlayacaktır (Temizyürek vd., 2013).

Bireylerin kütüphanelere gitmeyi alışkanlık hâline getirmeleri için kütüphanelerde ihtiyaçlara yönelik nitelikte ve yeterli sayıda kitap olması, çeşitli etkinlikler düzenlenerek bu kurumların ilgi çekici hâle getirilmesi gereklidir (Bircan, 2019). Böylece kütüphanelere giden ve bu ortamlardan yararlanan kişi sayısı artırılabilir. Bu bağlamda 2021 yılında başlatılan “Kütüphanesiz Okul Kalmayacak” projesi kapsamında iki aylık bir sürede ülke genelinde 16 bin 361 kütüphane kurularak tüm okullar kütüphaneye kavuşturulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 2021). Ayrıca proje ile mevcut kütüphaneler de zenginleştirilmiştir. Böylece okurla kitabın buluşması kolaylaşmıştır.

Son verilere göre Türkiye’de 1295 halk kütüphanesi var olup bu kütüphanelere kayıtlı üye sayısı 6 milyon 193 bin 356’dır. Kullanıcı sayısı ise 33 milyon 561 bin 919’dur (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2024). Aynı yıla ait Türkiye nüfusu 85 milyon 372 bin 377’dir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Bu sonuçlar yorumlandığında halk kütüphanelerinden yararlanma oranının toplam nüfusa göre düşük olduğu ifade edilebilir. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarına bakıldığında toplam 46 bin 809 kütüphanenin varlığına rastlanmaktadır. Kitap sayısı ise bir önceki yıla göre %56,9’luk artışla 68 milyon 970 bin 463 olmuştur. 2023 yılında kitap sayılarındaki en yüksek artışın, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında olduğu görülmüştür (TÜİK, 2024). Buradan hareketle okul kütüphanelerindeki zenginleştirme çalışmalarının okuma becerilerini geliştirmede olumlu sonuçlar doğuracağı öngörülebilir. Çünkü zenginleştirilmiş kütüphaneye sahip bir okul, öğrencilerin kütüphaneye yönlendirilmeleri, kütüphanelerde okuma dışında farklı etkinlikler yapmak, öğrenciler üzerinde bir isteklendirme oluşturarak onları okumaya yöneltebilmektedir (Bınarbaşı, 2006). Bu doğrultuda okul kütüphanelerine önem verilmesi ve okul kütüphanelerinin öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde zenginleştirilmesi okuma süreci için oldukça önemlidir.

Metafor bir şeyi, kavramı, nesneyi, olguyu başka bir şey açısından anlamak ya da deneyimlemek (Lakoff ve Johnson, 1980); dünya hakkında düşünmenin veya dünyayı kavramsallaştırmanın bir yolu olarak kabul edilir (Zheng ve Song, 2010). Metaforlarla bireyler, kavramlar ve nesneleri bağdaştırmakta (Arslan ve Bayrakçı, 2006); anlamı bir nesne, sembol veya simge vasıtasıyla betimlemeye çalışmakta (Güleroğlu, 2024); bilinenler aracılığı ile bilinmeyen ve derinde olan olgunun bilinir hâle gelmesini sağlamaktadırlar (Sarıdaş, 2022). Böylece birey, anlatmak istediklerini daha kolay, daha somut ve daha anlaşılabilir bir formda tarif edebilmektedir. Başka bir ifadeyle metafor konu veya durum hakkındaki kişisel inançları, tutumları veya duyguları yansıtır, bu yönüyle özellikle sosyal ve davranış bilimlerinde bireylerin düşünme ve akıl yürütmelerine ilişkin iç görüş kazanmak için bir araştırma aracı olarak kullanılmıştır (Koc, 2013). Son yıllarda eğitim araştırmalarında da farklı kavram ve olguların öğrenci ve öğretmen başta olmak üzere farklı paydaşlarca nasıl anlamlandırıldığını, imgeleştirildiğini belirleme amacıyla metafor analizleri gerçekleştirilmektedir (Arslan ve Zengin, 2024; Çimşir, 2024; Lim, 2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak metafor analizi, doğası gereği diğer nitel araştırma türlerine göre daha kullanışlıdır, özellikle gözlem ve görüşme gibi yüz yüze araştırma yöntemlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda derinlemesine araştırma yapabilmek için oldukça işlevseldir (Güneş ve Fırat, 2016).

Öğrenciyi kitap okumaya teşvik edecek olan öğretmenlerin, öğrencilerin sürece dair algılarını iyi bilmeleri gerekmektedir (Bektaş vd., 2014). Çünkü bir hedef kitleye herhangi bir edinimi sunmadan önce, o kitlenin özelliklerini, ilgili konuya ilişkin tepkilerini tespit etmek ve ulaşılan verileri bilimsel tekniklerle analiz etmek gerekir. Bu noktada algıların ortaya çıkarılmasında metaforik algı belirleme araştırmalarının önemli bir işlevi bulunmaktadır. Alan yazını incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” kavramlarıyla ilgili geliştirdikleri metaforları belirlemeye yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bektaş vd. (2014) “kitap”la ilgili metaforları, Aktosun (2019) “kütüphane”ye ilişkin metaforları, Özden (2017) “kitap” ve “kütüphane” kavramlarına dair metaforları, Akbulut vd. (2017) “kitap” ve “okumak” kavramları ile ilgili metaforları belirlemeye çalışmışlardır. Mevcut çalışma ise ilişkili olan “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” kavramlarına yönelik ortaokul öğrencilerinin metaforik algılarını bütüncül bir perspektifle ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada hedef kitle olarak ortaokul öğrencileri seçilmiştir. Çünkü ortaokul dönemi, öğrencilerin okur kimliklerinin şekillenmeye başladığı ve okuma becerisinin gelişimi noktasında zeminin oluşturulduğu önemli bir süreçtir (Er ve Arıcı, 2018; Şahin ve Melanlıoğlu, 2021). Bu yaş grubuna yönelik “okuma”, “kitap” ve “kütüphane” kavramları üzerinden yapılacak tespitler okuma alışkanlığı ve bunun da ötesinde okuma kültürü edindirme amacıyla atılacak adımların alt yapısını oluşturabilir. Dolayısıyla öncelikle ortaokul öğrencilerinin okuma sürecine dair algılarını ve bu algıların nedenlerini ortaya çıkarmak, daha sonra da çıkan sonuçlar doğrultusunda okuma becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılmasının sürece katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Böylece okuma alışkanlığını kazandırma süreci daha verimli hâle gelebilecektir. Bu doğrultuda söz konusu bu çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin “kitap”a ilişkin metaforları nelerdir?
2. Ortaokul öğrencilerinin “kitap” kavramıyla ilgili metaforları hangi kavramsal kategoriler altında ifade edilebilir?
3. Ortaokul öğrencilerinin “kütüphane”ye ilişkin metaforları nelerdir?
4. Ortaokul öğrencilerinin “kütüphane” kavramıyla ilgili metaforları hangi kavramsal kategoriler altında ifade edilebilir?
5. Ortaokul öğrencilerinin “okuma”ya ilişkin metaforları nelerdir?
6. Ortaokul öğrencilerinin “okuma” kavramıyla ilgili metaforları hangi kavramsal kategoriler altında ifade edilebilir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim, farkında olunan fakat ayrıntılı ve derin bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır. Olgular; tecrübeler, olaylar, algılar, durumlar, yönelimler ve kavramlar gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin kitap, kütüphane ve okumaya yönelik algılarını ortaya çıkararak öğrencilerin bu kavramları nasıl anlamlandırdıklarına dair farkındalık oluşturmak istenmiştir. Buradan hareketle konunun araştırılmasında en uygun desenin nitel araştırma desenlerinden olgu bilim desenin olacağı görülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim öğretim yılında öğrenim gören Sivas il merkezindeki sosyoekonomik düzeyi farklı iki ortaokulun öğrencileri oluşturmaktadır. Her iki okuldan toplam 300 öğrenci ile çalışma yapılmıştır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme türüne göre belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemede örneklem, problemle ilişkili olan ve kendi içinde benzeşik, değişken ve çeşitli durumlardan meydana gelecek biçimde tayin edilmektedir (Grix, 2010). Çalışmada maksimum çeşitlilik; sosyoekonomik düzeyi farklı iki ortaokul ve bu okullardaki 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle sağlanmıştır. Böylelikle belirli bir sosyoekonomik düzeye bağımlı olmadan farklı düzeylere sahip öğrencilerin görüşleri alınmış ve verilerin geçerliliği, evrene yorumlanma potansiyeli artırılmıştır. Diğer yandan tüm sınıflardaki öğrencilerin görüşlerine başvurularak hem farklı sınıflardaki öğrencilerin algıları belirlenmiş hem de sınıflar arasında süreç içerisinde yaşanan değişimi gözleme olanağı elde edilmiştir. Araştırmaya katılan 300 katılımcıdan 19'unun cevapları, formların boş bırakılması veya metafor ile gerekçesi olan cümle arasında anlamca uyumun olmaması nedeniyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bununla birlikte değerlendirmeye alınan 281 formda yer alan üç metafordan herhangi birinde eksiklik bulunanlardan ve söz konusu üç kavrama yönelik metaforlar arasında uyumsuzluk olanlardan yalnızca çalışmaya uygun olmayanlar değerlendirilmemiştir. Bu nedenle her bir metafor sayısı aynı sınıf seviyesinde farklılık gösterebilmektedir. Örneğin "Okuma bilgi gibidir çünkü..." formunda gerekçe kısmı boş bırakıldığından değerlendirme dışı bırakılmışken kitap ve kütüphane metaforlarının gerekçeleri yazıldığı için onlar değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan 281 katılımcının demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1.

Katılımcılara yönelik demografik bilgiler

Değişkenler	Demografik özellikleri	f	%
Cinsiyet	Kız	143	50,89
	Erkek	138	49,11
Sınıf seviyesi	Beşinci Sınıf	58	20,64
	Altıncı Sınıf	89	31,68
	Yedinci Sınıf	73	25,98
	Sekizinci Sınıf	61	21,70

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %50,89'unu kız, %49,11'ini ise erkek öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca sınıf seviyelerine dair bilgilere bakıldığında öğrencilerin %20,64'ü beşinci sınıf, %31,68'i altıncı sınıf, %25,98'i yedinci sınıf, %21,70'i ise sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri; 06/05/2024-10/05/2024 tarihleri arasında, iki bölümden oluşan metafor belirleme formu ile toplanmıştır. Formla ilgili ölçme uzmanının ve Türkçe uzmanının görüşü alınmıştır. Formun birinci bölümünde katılımcıların cinsiyet ve sınıf seviyesini belirlemek için sorulan sorular yer almıştır. İkinci bölümünde ise katılımcıların kitap, kütüphane ve okumaya yönelik sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amacıyla “Kitap ... gibidir çünkü...” kalıp cümlesi, “Kütüphane ... gibidir çünkü...” kalıp cümlesi, “Okuma ... gibidir çünkü...” kalıp cümlesi kullanılmıştır. Bu kalıp cümlelerindeki “gibi” ifadesiyle metaforun kaynağıyla olan ilişkisini açığa çıkarmak, “çünkü” ifadesiyle ise benzetmenin gerekçesinin açıklanması amaçlanmıştır (Tok, 2018). Çalışma, gerekli izinler alındıktan sonra uygulama takvimine göre yapılmıştır. Uygulama sırasında form hakkında gerekli açıklama yapılmış ve çalışmada gönüllüğün esas olduğu vurgulanmıştır. Süreçte öğrencilerin derslerinin aksatılmamasına dikkat edilmiş ve bu kapsamda veriler daha çok seçmeli derslerde toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın verilerinin analizinde tümevarımsal içerik analizi kullanılmıştır. Bu analiz türünde elde edilen veriler düzenlenerek kategoriler şeklinde sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Metafor çalışmalarında içerik analizinin; eleme/numaralandırma, kodlama, kategorilerin oluşturulması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve verilerin yorumlanması aşamaları kullanılarak yapıldığı görülmektedir (Ateş ve Karatepe, 2013; Doğan vd., 2021; Şaban, 2008; Tok, 2018). Mevcut çalışmada da verilerin analizinde benzer aşamalar izlenmiştir. Bu aşamalar şu şekilde açıklanabilir:

Verilerin elenmesi ve numaralandırılması: Bu aşamada ilk olarak verilen cevapların araştırmanın amacına uygunluğu incelenmiştir. Araştırmada üç farklı metafor olduğu için her bir metafor ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Eksiklik bulunan veya kavramlarla ilişkili geliştirilen metaforlar arasında uyumsuzluk olan 19 form çalışma kapsamına alınmamıştır. Geriye kalan 281 cevap kâğıdına K1, K2, K3, ... K281 şeklinde numaralar verilmiştir.

Verilerin kodlanması: Bu aşamada değerlendirmeye alınan formlara ait metaforlar, sınıf seviyelerine göre ayrı ayrı sıralanmıştır. Sıralanan her bir metafora ait frekans değerleri yazılmıştır.

Kategorilerin oluşturulması: Katılımcıların verdikleri cevaplar, ortak özellikleri açısından incelenmiş ve gerekçelerden kategoriler oluşturulmuştur. Yalnızca bir tane olan gerekçeler “Diğer” başlığı altında sınıflandırılmıştır.

Geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması: Bu çalışmada geçerliği ve güvenilirliği sağlamak için inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik stratejileri tercih edilmiştir (Shenton, 2004). İç geçerlik kapsamında inandırıcılık için tasarlanan form, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanın geri bildirimi doğrultusunda “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” kavramlarının formda kullanılmasına karar verilmiştir. Diğer yandan inandırıcılığı artırmak amacıyla bulgular kısmında öğrencilerin yanıtları doğrudan paylaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilirlik, transfer edilebilirlik derecesi ve araştırma sonuçlarının evrensel niteliğe erişmesi veya genellenebilirliği olarak adlandırılan dış geçerlik (Baltacı, 2019) ile ilgili olan aktarılabilirlik bağlamında çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Lincoln ve Guba, 2013). Bununla birlikte veri toplama ve çözümleme işlemi detaylı bir biçimde ifade edilmiştir.

Nitel bir araştırmanın tekrar edildiğinde benzer sonuçların alınmasını garanti etme durumu olarak tanımlanan tutarlılık (Connelly, 2016) kapsamında ulaşılan veriler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı, sonrasında ise birlikte çözümlenmiştir. Bu noktada benzerlik oranını belirlemek için Miles ve Huberman Modeli kullanılmıştır (İçsel tutarlılık şeklinde tanımlanan ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği olarak kavramsallaştırılan bu benzerlik, $\Delta = C \div (C + \partial) \times 100$ formülü kullanılarak hesaplanabilir. Formülde, Δ : Güvenirlik katsayısını, C : Üzerinde görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, ∂ : Üzerinde görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısını ifade etmektedir). İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 1994'ten akt. Baltacı, 2017). Bu çalışmada iki farklı kodlayıcı arasındaki uyum yüzdesi %86 olarak hesaplanmıştır. Bu işlemler takip edilerek ortak kategori ve kodlar tespit edilmiştir.

Baltacı (2019) nitel araştırmada genellenmenin dolaylı yorumlamalar ve benzetmelerle yapılabileceğini ifade etmiştir. Bu amaçla mevcut araştırmada genellenebilirliği artırmak için çalışma grubunun, ortamının ve süreçlerinin özellikleri başka örneklemlerle karşılaştırma yapabilecek düzeyde ayrıntılı olarak tanımlanmış, çalışma grubu genellemeye izin verecek ölçüde çeşitlendirilmiş ve araştırma sonuçları araştırma sorusu ile ilgili kuramlarla tutarlı olarak verilmiştir. Ayrıca araştırma bulgularının benzer ortamlarda kolaylıkla test edilebilir bir biçimde sunulmasına dikkat edilmiştir.

Verilerin yorumlanması: Verilerin analizinde ortaokul öğrencilerinin “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” ile ilgili metaforları kategorileştirilmiş olup analiz edilen bu metaforlar ve kategorileri tablolar ve kelime bulutu hâlinde sunularak yorumlanmıştır. Kelime bulutu tasarımı “WordArt.com” tercih edilmiştir. WordArt, çevrim içi bir kelime bulutu oluşturucusudur. Kelime bulutları; etiket bulutu, kelime kolajı veya wordle olarak da bilinir. Bu araçlar, aynı zamanda daha sık görünen kelimelere daha fazla yer veren metnin görsel temsili olarak değerlendirilmektedir (<https://wordart.com/>).

Bulgular

Bu başlık altında, araştırmada elde edilen veriler, araştırmanın genel amacı ve sorularına yanıt olacak şekilde analiz edilmiş ve elde edilen sonuçların frekans değerleri verilmiştir. Bulgular; sınıflar düzeyinde “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” kavramları için ayrı başlıklarla tablo, kelime bulutu ve grafiklerle gösterilmiştir. Yapılan sınıflamalara ait metafor sayılarına da sınıflamaların yanında yer verilmiştir. Katılımcılardan alıntı yapılırken (K12, E) şeklinde kısaltma kullanılmıştır. Burada “K” katılımcıyı, “12” katılımcı kodunu, “E” cinsiyeti belirtmektedir.

Öğrencilerin Kitap Kavramına Yönelik Metaforik Algıları ile İlgili Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin “kitap” kavramına yönelik ürettikleri metaforlar, bu metaforlara ait kategoriler ve açıklama örnekleri tablo, grafik ve kelime bulutu aracılığıyla sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğrencilerin kitap kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar

Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Öğretmen	5	Dost	2	Bilgi kaynağı	1
Beyin	4	Bilgi	2	Kötü	1
Rüya	4	Su	2	Karpuz çekirdeği	1
Dünya	3	Ev	1	Huzur	1
İnsan	3	Arkadaş	1	Kardeş	1
Su	3	Mutluluk	1	Mücevher	1
Kütüphane	2	Düşüncelerimiz	1	Ağaç	1
Sıkıcı	2	Çocuk	1	Bilgi dünyası	1
Hayal dünyası	2	Meyve	1	Film	1
Hoca	2	Bilginin temeli	1	Macera	1
Toplam Metafor Sayısı					33
Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Arkadaş	14	Geçici macera	1	Ayna	1
Dost	11	Dünya	1	Bilmece	1
Hayat	2	Bilgi	1	Okumanın faydaları	1
İnsan	2	Bilgi yuvası	1	Birey	1
Yiyecek	1	Hayali arkadaş	1	Voleybol	1
Okyanus	1	Bilgi hane	1	Bilgi küpü	1
Çiçek	1	Dolap	1	Hayal dünyası	1
Film	1	Hırsızlık	1	Şarkı	1
Rüya	1	Hırsız	1	Bilim	1
Yemek	1	Yürüyen bilgi	1	Bilgi kütüphanesi	1
Cennet	1	Sıkıcı	1		
Toplam Metafor Sayısı					32
Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Arkadaş	6	Yeni bir evren	1	Bebek	1
Dost	4	Macera diyarı	1	Yeni bir dünya	1
Hayat	4	Şelale	1	Yaşam tarzı	1
Öğretmen	3	Rüya	1	Mutluluk	1
Hayal	3	Oyun	1	Bilgi küpü	1
İnsan	2	Yemek	1	Hayal dünyası	1
Yeni dünyalara açılan kapı	2	Çiçek	1	Bilgi deposu	1
Hazine	2	Duygu kutusu	1	Dünya	1
Bilgi sandığı	2	Toprak	1	Anahtar	1
Yeni bir hayat	1	Yolculuk	1	Ruh	1
Cennet	1	Geçmiş	1	İlaç	1
Sığınak	1	Eğlence	1	Kapı	1
Başka dünyalara açılan kapı	1	Kara delik	1	Kardeş	1
Roman	1				
Toplam Metafor Sayısı					40
Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Arkadaş	11	Yolculuk	1	Masal	1
Hayat	7	Hayal âlemi	1	Yaşam	1
Hobi	3	Ağaç	1	Hayal	1
Ev	3	Ruh arkadaşı	1	Kendimi bulduğum yer	1
Dost	2	Nefes	1	Bilgi kaynağı	1
Yol	2	Sonsuzluk	1	Vakit çalan	1
Huzur	2	Heyecan	1	Düşler	1
Beyin	2	İnsan	1	Gezgin	1

Bağımlılık	1	Futbol oynamak	1	Sevgi	1
Hayal evreni	1	Boş vakit	1	Mücevher	1
Dert ortağı	1	Bilgi yuvası	1		
Toplam Metafor Sayısı					32

Tablo 2 incelendiğinde beşinci sınıf öğrencilerinin “kitap” ile ilgili 30 farklı metafor geliştirdikleri görülmektedir. En çok üretilen metaforlar “Öğretmen”, “Beyin” ve “Rüya”dır. Altıncı sınıf öğrencileri, “kitap”a yönelik 32 farklı metafor geliştirmişlerdir. En çok üretilen metaforlar “Arkadaş” ve “Dost”tur. Yedinci sınıf öğrencilerinin ise “kitap” ile ilgili 40 farklı metafor geliştirdikleri anlaşılmaktadır. En çok geliştirilen metaforların “Arkadaş”, “Dost” ve “Hayat” olduğu tespit edilmiştir. Son olarak sekizinci sınıf öğrencilerinin “kitap” kavramı hakkında 32 farklı metafor tasarladıkları belirlenmiştir. En çok üretilen metafor ise “Arkadaş”tır. “Hayat” ikinci sırayı almıştır. Genel bir değerlendirmeye “kitap” kavramına yönelik en çok metaforun yedinci sınıf öğrencileri tarafından tasarlandığı, en az metaforun ise beşinci sınıf öğrencilerince geliştirildiği ortaya çıkmaktadır. Tablo 2’deki verileri daha bütüncül bir perspektifle ele alabilmek amacıyla tüm sınıfları kapsayan bir kelime bulutu hazırlanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1.

Öğrencilerin kitap kavramına yönelik en çok ürettikleri metaforlara ilişkin kelime bulutu

Şekil 1’e göre öğrencilerin “kitap” kavramına yönelik en çok ürettikleri metaforların “Arkadaş”, “Dost”, “Hayat”, “Öğretmen”, “Beyin” ve “Rüya” olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin kitabı daha çok bir arkadaş veya dost olarak gördükleri ifade edilebilir. Bu noktada oluşturulan metafor kategorileri de önemlidir. Buna ilişkin kategoriler ve açıklama örnekleri Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

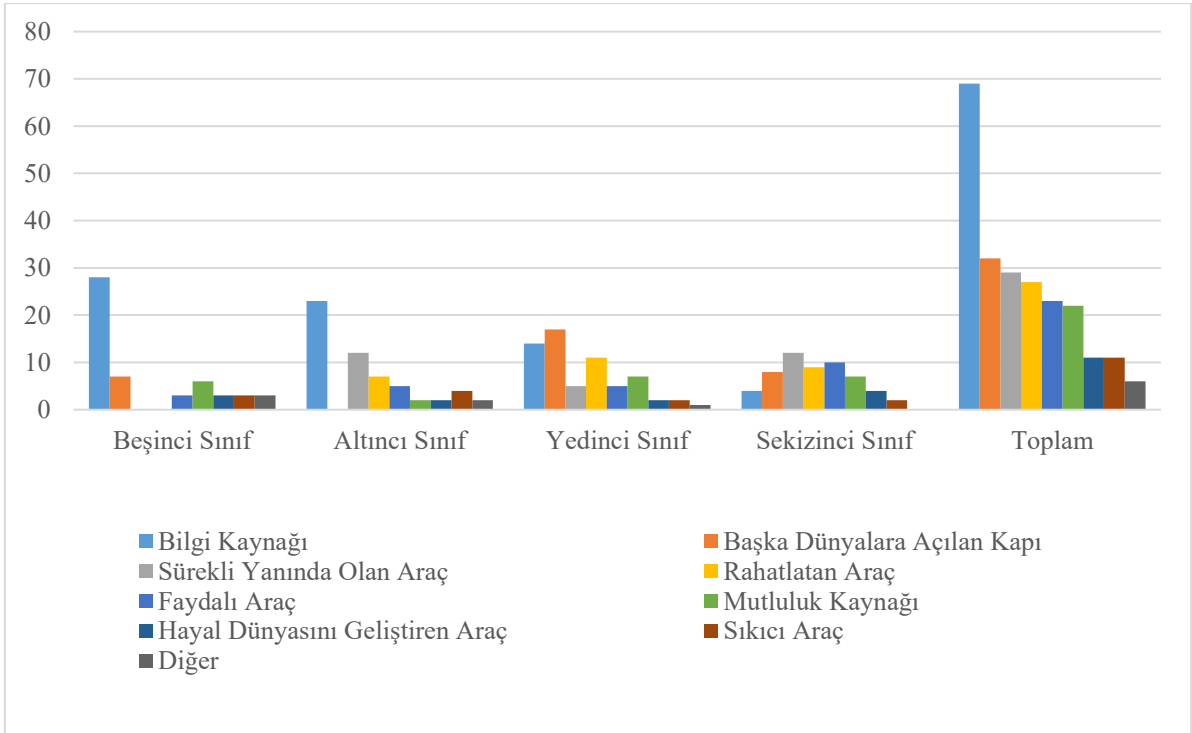
Öğrencilerin kitap kavramına ilişkin ürettikleri metaforlara ait kategoriler ve açıklama örnekleri

Beşinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Kategori	f	Açıklama Örnekleri
Bilgi kaynağı	28	Kitap bilgi dünyası gibidir çünkü içinde her bilgi bulunuyor ve bilgi öğreniyoruz. (K13, E)
Başka dünyalara açılan kapı	7	Kitap dünya gibidir çünkü farklı farklı hikâyelere dalarak kendimizi başka bir dünyada buluruz. (K10, E)
Mutluluk kaynağı	6	Kitap rüya gibidir çünkü bizi içine çekip unutamayacağımız bir anı bırakır. (K19, K)
Sıkıcı araç	3	Kitap sıkıcı gibidir çünkü okurken uyum geliyor, sıkılıyorum. (K5, E)
Faydalı araç	3	Kitap meyve gibidir çünkü çok yararlıdır. (K56, K)
Hayal dünyasını geliştiren araç	3	Kitap dünya gibidir çünkü istediğimiz yerlere istediğimiz zaman gidebilir, olmayan evrenleri hayal edebiliriz. (K1, K)
Diğer	3	Kitap çocuk gibidir çünkü hiç yerinde duramaz. (K60, K)
Altıncı Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Bilgi kaynağı	23	Kitap bilgi yuvası gibidir çünkü içinde binlerce bilgi vardır. (K117, K)
Sürekli yanında olan araç	12	Kitap dost gibidir çünkü yalnız hissettiğimde kitap okurum. (K124, K)
Rahatlatan araç	7	Kitap arkadaş gibidir çünkü bizi rahatlatır. (K112, K)
Faydalı araç	5	Kitap bizim dostumuz gibidir çünkü yaşama kalitemizi artırır. (K75, E)
Sıkıcı araç	4	Kitap hırsızlık gibidir çünkü zamanımızı ve bilgileri çalar. (K87, E)
Mutluluk kaynağı	2	Kitap dostumuz gibidir çünkü her canımız sıkıldığında kitap okuruz ve mutlu oluruz. (K85, E)
Hayal dünyasını geliştiren araç	2	Kitap film gibidir çünkü okuduğumuz olayları hayal ederiz. (K82, E)
Diğer	2	Kitap bilmece gibidir çünkü kitabın sonunu merak ederim. (K130, K)
Yedinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Başka dünyalara götüren araç	17	Kitap bir yolculuk gibidir çünkü kitap okuduğum zaman farklı yerlerde hissediyorum. (K160, K)
Bilgi kaynağı	14	Kitap öğretmen gibidir çünkü içinde her türlü bilgi bulunur, biz de okuyarak o bilgileri öğreniriz. (K155, E)
Rahatlatan araç	11	Kitap huzur gibidir çünkü insan okudukça huzurlu olur. (K180, E)
Mutluluk kaynağı	7	Kitap geçmiş gibidir çünkü bana geçmişi hatırlatır ve mutlu olurum. (K158, K)
Sürekli yanında olan araç	5	Kitap arkadaş gibidir çünkü her an yanımdadır. (K197, E)
Faydalı araç	5	Kitap arkadaş gibidir çünkü bize bilgi ve kendimizi daha iyi ifade etmemizi sağlıyor. (K163, E)
Hayal dünyasını geliştiren araç	2	Kitap hayal gibidir çünkü okuyunca hayal kurarız. (K219, K)
Sıkıcı araç	2	Kitap kara delik gibidir çünkü kitaba baktığımda içim kararıyor. (K214, E)
Diğer	1	Kitap yemek gibidir çünkü bazılarını severim bazılarını sevmem. (K162, E)
Sekizinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Sürekli yanında olan araç	12	Kitap arkadaş gibidir çünkü hep yanımda olabiliyor. (K270, K)
Faydalı araç	10	Kitap hayat gibidir çünkü hayatı anlatır ve bize ders verir. (K256, E)
Rahatlatan araç	9	Kitap arkadaş gibidir çünkü onu okuyunca insan rahatlar. (K179, E)
Başka dünyalara götüren araç	8	Kitap gezginler gibidir çünkü insanı başka şehirlere veya ülkelere götürür. (K273, E)
Mutluluk kaynağı	7	Kitap benim için hobi gibidir çünkü kitap okumayı çok severim. (K233, K)
Bilgi kaynağı	4	Kitap bilgi kaynağı gibidir çünkü bize bilgi verir. (K227, K)
Hayal dünyasını geliştiren araç	4	Kitap hayal evreni gibidir çünkü kitabı okumaya başlayınca farklı hayaller evrenine dalar insan. (K274, K)
Sıkıcı araç	2	Kitap boş vakit gibidir çünkü bana bir şey kazandırmıyor. (K231, E)

Tablo 3'e göre beşinci sınıf öğrencilerinin "kitap" kavramına yönelik en çok "Bilgi kaynağı" (f=28) ve "Başka dünyalara açılan kapı" (f=7) kategorilerinde metafor geliştirdikleri, en az ise "Sıkıcı araç" (f=3), "Faydalı araç" (f=3) ve "Hayal dünyasını geliştiren araç" (f=3) kategorilerinde metafor geliştirdikleri ifade edilebilir. Altıncı sınıf öğrencilerinin geliştirdikleri metaforların 8 farklı kategoride toplandığı görülmektedir. Bu öğrenciler en çok "Bilgi kaynağı" (f=23) ve "Sürekli yanında olan araç" (f=12) kategorilerinde, en az ise "Mutluluk kaynağı" (f=2) ve "Hayal dünyasını geliştiren araç" (f=2) kategorilerinde metafor geliştirmişlerdir. Yedinci sınıf öğrencilerinin metaforları, 9 farklı kategoriye ayrılmaktadır. "Başka dünyalara götüren araç" (f=17) ve "Bilgi kaynağı" (f=14) kategorilerinde en çok metafor geliştirilmişken en az ise "Hayal dünyasını geliştiren araç" (f=2) ve "Sıkıcı araç" (f=2) kategorilerinde metafor geliştirilmiştir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin metaforlarının ise 8 farklı kategoriye ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu sınıf düzeyinde "Sürekli yanında olan araç" (f=12) ve "Faydalı araç" (f=10) kategorilerinde geliştirilen metafor sayısı fazla iken "Bilgi kaynağı" (f=4), "Hayal dünyasını geliştiren araç" (f=4) ve "Sıkıcı araç" (f=2) kategorilerinde geliştirilen metafor sayıları azdır. Öğrencilerin "kitap" kavramına yönelik ürettikleri metaforların kategorilerini geniş bir açıdan sunmak ve genel durumu ortaya koymak için Şekil 1 hazırlanmıştır.

Şekil 1.

Kitap kavramı ile ilgili metafor gerekçe kategorilerinin sınıf düzeyine göre dağılımı

Şekil 1'e göre ortaokul öğrencilerinin "kitap" ile ilgili geliştirdiği metaforların 9 kategoriden oluştuğu anlaşılmaktadır. Kategorilere bakıldığında en çok "Bilgi kaynağı" ve "Başka dünyalara açılan kapı" kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise "Sıkıcı araç" ve "Hayal dünyasını geliştiren araç" kategorilerinde metafor geliştirilmiştir. Sınıf düzeyinde sonuçlar incelendiğinde beşinci sınıflarda "Rahatlatan araç" ve "Sürekli yanında olan araç", altıncı sınıflarda da "Başka dünyalara açılan kapı" kategorilerinde metafor geliştirilmemiştir. Kitabın "Bilgi kaynağı" olma algısının beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar düştüğü, sekizinci

sınıfların kitabı daha çok “Faydalı” ve “Sürekli yanında olan araç” olarak gördüğü sonucuna varılmıştır.

Öğrencilerin Kütüphane Kavramına Yönelik Metaforik Algıları ile İlgili Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin “kütüphane” kavramına yönelik ürettikleri metaforlar, bu metaforlara ait kategoriler ve açıklama örnekleri tablo, grafik ve kelime bulutu aracılığıyla sunulmuştur.

Tablo 4.

Öğrencilerin kütüphane kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar

Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Ağaç	6	Uzay	1	Bilim odası	1
Okul	4	Galaksi	1	Farklı bir dünya	1
Sınıf	4	Masal	1	Kitap okumak	1
Ev	3	Uyku	1	Çiçek	1
Beyin	2	Hastane	1	Çalışma yeri	1
Huzur	2	Üzüm	1	Oyun bahçesi	1
Kitap	2	Okumak	1	Hafıza	1
Orman	2	Dinlenmek	1	Ağaç dalı	1
Bilgi adası	2	Bilgili	1	Sıkıcı	1
Huzurlu bir yer	1	Sessizlik	1	Güzel	1
Masallar diyarı	1	Öğretmen	1	Bilgi dünyası	1
Toplam Metafor Sayısı					33
Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Ev	16	Akıllı	1	Sessizlik	1
Oda	4	Bilgi kaynağı	1	Su	1
Cennet	4	İlaç	1	Hayal evi	1
Sessiz bir yer	3	Depolama alanı	1	Tıp oynamak	1
Huzur	3	Başka bir dünya	1	İyi	1
Sinema	2	Kafa dinleme yeri	1	Cenaze evi	1
Sessiz	2	Bilgi köşesi	1	Yemekhane	1
Beyin	2	Deniz	1	Kitap ülkesi	1
Sınıf	2	Dünya	1	Dost	1
Kitaplık	2	Bakkal	1	Issız bir yer	1
Kitap dünyası	2	Bilgilerin annesi	1	Bilgi cenneti	1
Kitap cenneti	2	Baba	1	Vatan	1
Bilgi yuvası	2	Yuva	1	Ağaç	1
Anne	2	Mutluluk	1	Huzurlu bir ortam	1
Kâse	1	Tuvalet	1	Mis kokulu oda	1
Okul	1	Oyun alanı	1	Kalp	1
Basketbol	1				
Toplam Metafor Sayısı					49
Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Ev	4	Oda	1	Güneş	1
Huzur bulunan yer	4	Rahatlama yeri	1	İlaç	1
Bilgi yuvası	4	Sakinlik	1	Depo	1
Orman	3	Bilgi yeri	1	Hayal dünyası	1
Okul	2	Çalışma odası	1	Baba	1
Hastane	2	Doğa	1	Sessizlik	1
Huzur	2	Oyun	1	Saray	1
Bilgi evi	1	İçi dolu kutu	1	Evren	1
Hayal	1	Sessiz bir oda	1	Masal	1
Alışkanlık	1	Altın dolu sandık	1	Beyin	1
Sakin bir ev	1	Hapishane	1	Issız	1
Uçmak	1	Farklı bir yolculuk	1	Doktor	1
Dikkatli bir ortam	1	Yaşanmış anlar	1	Bilgi evi	1
Psikolog	1	Eğlence yeri	1	Sıkıcı	1
İkinci bir ev	1	Bilgi kurdu	1	Deliler hastanesi	1

olumsuz çağrışıma sahip metafor ürettiği düşünüldüğünde kütüphaneye yönelik olumlu algı daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu noktada oluşturulan metafor kategorileri de görüntüyü daha açık bir şekilde anlayabilmek açısından önemlidir. Bununla ilgili kategoriler ve açıklama örnekleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Öğrencilerin kütüphane kavramına ilişkin ürettikleri metaforlara ait kategoriler ve açıklama örnekleri

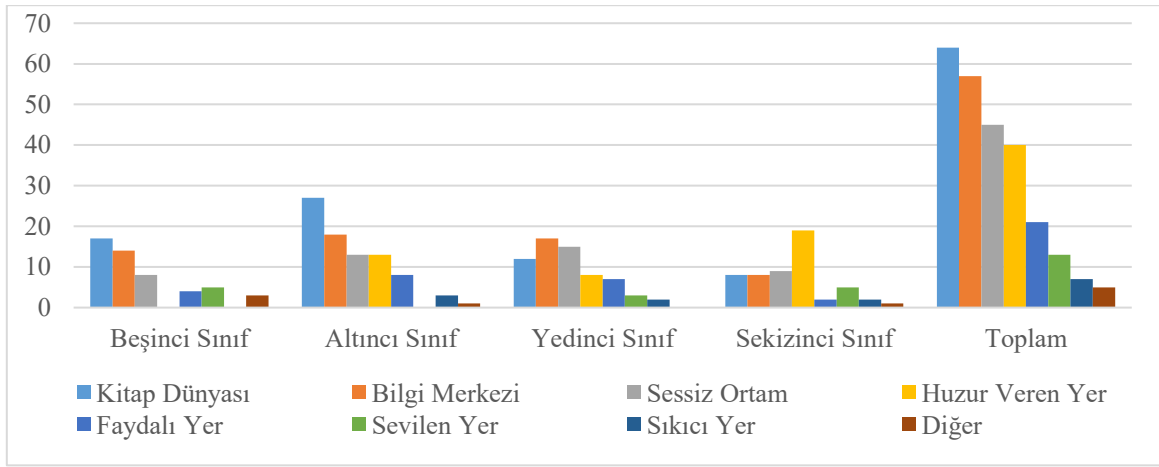
Beşinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Kategori	f	Açıklama Örnekleri
Kitap dünyası	17	Kütüphane bir ev gibidir çünkü kütüphanede her türlü kitap vardır. (K30, E)
Bilgi merkezi	14	Kütüphane beyin gibidir çünkü beynimizde de çok bilgi vardır, kütüphanede de çok bilgi vardır. (K59, K)
Sessiz yer	8	Kütüphane orman gibidir çünkü çok sessizdir. (K2, E)
Sevilen yer	5	Kütüphane galaksi gibidir çünkü galaksi maceralı ve keyiflidir. (K16, K)
Faydalı yer	4	Kütüphane dinlenmek gibidir çünkü orada vakit geçirince hafızamız genişler. (K46, K)
Diğer	3	Kütüphane ağaç gibidir çünkü her bir sayfa ağaçtan yapılır. (K58, K)
Altıncı Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Kitap dünyası	27	Kütüphane kitap ülkesi gibidir çünkü içerisinde çok güzel kitaplar vardır. (K9, E)
Bilgi merkezi	18	Kütüphane bilgi kaynağı gibidir çünkü kütüphanede kitap vardır ve kitapların içinde de bilgi vardır. (K124, K)
Huzur veren yer	13	Kütüphane huzur gibidir çünkü kütüphane sessiz olduğu için insana huzur verir. (K77, E)
Sessiz ortam	13	Kütüphane cenaze evi gibidir çünkü çok sessizdir.”(K87, E)
Faydalı yer	8	Kütüphane ev gibidir çünkü kütüphanede ihtiyacımız olan her şey vardır. (K134, K)
Sıkıcı yer	3	Kütüphane sessiz gibidir çünkü kitap okudukları için çok sıkıcıdır. (K94, E)
Diğer	1	Kütüphane cennet gibidir çünkü içinde melekler vardır. (K100, E)
Yedinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Bilgi merkezi	17	Kütüphane bilgi yuvası gibidir çünkü her bilgiyi barındırır. (K213, K)
Sessiz ortam	15	Kütüphane dilsiz gibidir çünkü çok sessizdir. (K217, K)
Kitap dünyası	12	Kütüphane evren gibidir çünkü içinde her türden kitap vardır. (K191, E)
Huzur veren yer	8	Kütüphane sahil kenarı gibidir çünkü kimseden çıt çıkmaz, huzurlu bir ortamdır. (K156, E)
Faydalı yer	7	Kütüphane hastane gibidir çünkü bize deva bulur.”(K177, K)
Sevilen yer	3	Kütüphane eğlence yeri gibidir çünkü maceracı bir kitap okuyunca eğleniriz. (K154, K)
Sıkıcı yer	2	Kütüphane hapisane gibidir çünkü çok sıkıcı ve insanı boğucudur. (K164, K)
Sekizinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Huzur veren yer	19	Kütüphane ev gibidir çünkü huzur veren bir ortamı vardır. (K270, K)
Sessiz ortam	9	Kütüphane ev gibidir çünkü sessiz ve sakin bir yerdir. (K282, K)
Bilgi merkezi	8	Kütüphane okul gibidir çünkü bilgi almak isteyenler oraya gider. (K272, K)
Kitap dünyası	8	Kütüphane bilgi odası gibidir çünkü içinde bir sürü kitap vardır. (K267, E)
Sevilen yer	5	Kütüphane hobi gibidir çünkü orada bulunmak vakit geçirmek benim için her şeyden güzeldir. (K230, K)
Faydalı yer	2	Kütüphane zekâ gibidir çünkü kütüphanedeki kitaplar zekâ açıyor. (K234, K)
Sıkıcı yer	2	Kütüphane okul gibidir çünkü insanı sıkar. (K231, E)
Diğer	1	Kütüphane yaşam gibidir çünkü oraya gittiğimizde yaşamımıza devam ederiz. (K261, K)

Tablo 5 incelendiğinde beşinci sınıf öğrencilerinin ürettikleri metaforların 6 farklı kategoriden oluştuğu görülmektedir. En çok “Kitap dünyası” (f=17) ve “Bilgi merkezi” (f=14) kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Faydalı yer” (f=4) ve “Eğlenceli yer” (f=5) kategorilerinde metafor geliştirilmiştir. Altıncı sınıf öğrencilerinin oluşturdukları metaforların 7 farklı kategoride ele alınabileceği anlaşılmaktadır. Bu sınıf seviyesinde en çok “Kitap

dünyası” (f=27) ve “Bilgi merkezi” (f=18) kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Faydalı yer” (f=8) ve “Sıkıcı yer” (f=3) kategorilerinde metafor üretilmiştir. Yedinci sınıf öğrencilerinin “kütüphane” ile ilgili metaforları 7 farklı kategoride toplanmıştır. Kategorilere bakıldığında en çok “Bilgi merkezi” (f=17) ve “Sessiz ortam” (f=15) kategorilerinde metafor üretilmişken en az ise “Sevilen yer” (f=3) ve “Sıkıcı yer” (f=2) kategorilerinde metafor tasarlanmıştır. Son olarak sekizinci sınıf öğrencilerine ait metaforların 8 farklı kategoriden oluştuğu belirlenmiştir. Kategorilere dikkat edildiğinde en çok “Huzur veren yer” (f=19) ve “Sessiz ortam” (f=9) kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Faydalı yer” (f=3) ve “Sıkıcı yer” (f=2) kategorilerinde metafor üretilmiştir. Bu verilerin daha iyi anlaşılabilmesi ve genel durumun görülebilmesi için Şekil 2 hazırlanmıştır.

Şekil 2.

Kütüphane kavramı ile ilgili metafor gerekçe kategorilerinin sınıf düzeyine göre dağılımı

Şekil 2’de ortaokul öğrencilerinin “kütüphane” ile ilgili geliştirdikleri metaforların 8 kategori altında toplandığı görülmektedir. Kategorilere bakıldığında en çok “Kitap dünyası” ve “Bilgi merkezi” kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Sevilen yer” ve “Sıkıcı yer” kategorilerinde metafor üretildiği dikkat çekmektedir. Sınıflara bakıldığında beş ve altıncı sınıflarda “Kitap dünyası”, yedinci sınıflarda “Bilgi merkezi” ve sekizinci sınıflarda ise “Huzur veren yer” kategorilerinde en fazla metafor geliştirildiği anlaşılmaktadır. Kütüphaneyi “Bilgi merkezi” olarak görme algısının sekizinci sınıfta düştüğü görülmüştür. Beşinci sınıflarda kütüphaneyi, “Huzur veren yer” ve “Sıkıcı yer” olarak görme ile ilgili metafor geliştirilmemiştir.

Öğrencilerin Okuma Kavramına Yönelik Metaforik Algıları ile İlgili Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin “okuma” kavramına yönelik ürettikleri metaforlar, bu metaforlara ait kategoriler ve açıklama örnekleri tablo, grafik ve kelime bulutu aracılığıyla sunulmuştur.

Tablo 6.

Öğrencilerin okuma kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar

Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Eğlence	3	Eğitim	1	Elma	1
Bilgi	3	Huzur	1	Gelişme	1
Hayal	2	Arkadaş	1	Öğrenmek	1
Sıkıcı	2	Gezgin olmak	1	Futbol	1
Oyun	2	Saat	1	Zihin	1
Su	2	Mutluluk	1	İnsan sağlığı	1
Hayat	2	Kötü	1	Bilgi yağmuru	1
Yemek yemek	1	Süreç	1	Işınlanmak	1
Yol	1	Öğretmen	1	Kuş	1
Top oynamak	1	Yazar	1	Güzellik	1
Dil	1	Sevinmek	1		
Toplam Metafor Sayısı					32
Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Hayat	5	Çocuk	1	Faaliyet	1
Bilgi	4	Sağlık	1	İnsan	1
Hayal	3	Sığınak	1	Sevmek	1
Hayal dünyası	3	Kendini kaptırmak	1	Bilgi kutusu	1
Öğrenmek	3	Başka bir dünya	1	Yemek yemek	1
Eğlence	3	Saat	1	Anahtar	1
Su	2	Can	1	Eğlenmek	1
Merak	2	Konuşmak	1	İlaç	1
Yolculuk	2	Gezinti	1	Yeni bir dünya	1
Sıkıcı bir iş	2	Yaşantı	1	Kültür	1
Rüya	2	Film izlemek	1	Sıkıcı	1
Bilgi dolu çiçek	2	Silgi	1	S-20	1
Duygu	2	Kalbin atması	1	Hayatın parçası	1
Sevgi	2	Suya dalmak	1	Dünyanın en iyi şeyi	1
Öğretmen	1	Rahatlık	1	Her şey	1
Başarı	1	Arkadaşlık	1	Şikâyet etmek	1
Ev	1	Kitap sevdası	1	Silgi	1
Kardeş	1	Futbol	1		
Toplam Metafor Sayısı					53
Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Metaforları					
Terapi	5	Neşe	1	Zevk	1
Hayal	4	Hazine	1	Uçmak	1
Rüya	2	Ders	1	Oyun	1
Kaçış	2	Renk	1	Ayna	1
Hayat	2	Kendi ile konuşmak	1	Dil	1
Su	2	Mutluluk	1	Arkadaş	1
Ders	1	Psikolog	1	Eğlenceli	1
Öğrenmek	1	Ruh	1	Sözlük	1
Sevgi	1	İnsan	1	Başarı	1
Alıştırma	1	Karma karışık	1	Gemi	1
Tatlı bir uyku	1	Yüzyıl	1	Can sıkıcı	1
Meditasyon	1	Gezmek	1	Öğretmen	1
Dert anlatmak	1	Yaşam	1	Keşif	1
Bilgi	1	Şeker	1	Oyun oynamak	1
Nehir	1	Şekerleme	1	Hızlanmak	1
Başarmak	1	Görev	1	Sakinleşmek	1
Yaşam merkezi	1	Anahtar	1		
Toplam Metafor Sayısı					50

görülmektedir. Genel bir değerlendirmeye öğrencilerin “okuma” ile ilgili bakış açılarının çoğunlukla olumlu olduğu söylenebilir. Diğer yandan bu metaforlar kategorilendirilmiş ve Tablo 7’de sunulmuştur. Bu tabloda açıklama örneklerine de yer verilmiştir.

Tablo 7.

Öğrencilerin okuma kavramına ilişkin ürettikleri metaforlara ait kategoriler ve açıklama örnekleri

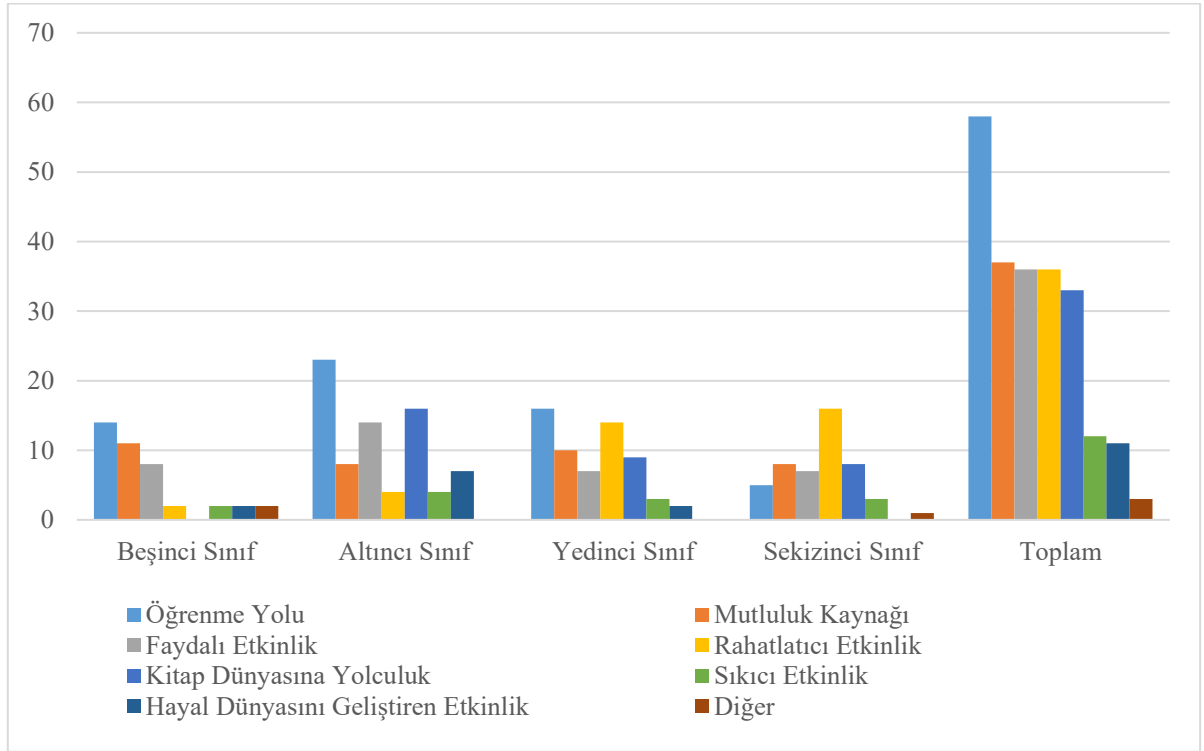
Beşinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Kategori	f	Açıklama Örnekleri
Öğrenme yolu	14	Okuma bilgi yağmuru gibidir çünkü her an farklı bir şey öğreniriz. (K10, E)
Mutluluk kaynağı	11	Okuma mutluluk gibidir çünkü çok eğlencelidir ve huzur verir. (K58, K)
Faydalı etkinlik	8	Okuma insan sağlığı gibidir çünkü insana sağlık kazandırır. (K28, E)
Hayal dünyasını geliştiren etkinlik	2	Okuma ısınmak gibidir çünkü okuyunca okuduğum ortam zihnimde canlanıyor ve kendimi orada gibi hissediyorum. (K25, K)
Rahatlatıcı etkinlik	2	Okuma huzur gibidir çünkü sessiz sakin bir şekilde dinleniriz. (K11, K)
Sıkıcı etkinlik	2	Okuma sıkıcı gibidir çünkü sevmiyorum. (K14, E)
Diğer	2	Okuma bir yol gibidir çünkü okudukça gider. (K50, K)
Altıncı Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Öğrenme yolu	23	Okuma öğrenmek gibidir çünkü okudukça yeni şeyler öğreniriz. (K130, K)
Kitap dünyasına yolculuk	16	Okuma rüya gibidir çünkü kitap bizi içine çeker ve farklı diyarlara kuş gibi gideriz. (K134, K)
Faydalı etkinlik	14	Okuma bilgi gibidir çünkü anlama ve okuma hızımı artırır. (K95, E)
Mutluluk kaynağı	8	Okuma eğlence gibidir çünkü kitap okuyunca eğleniriz. (K68, E)
Hayal dünyasını geliştiren etkinlik	7	Okuma hayal dünyası gibidir çünkü içine girdiğimizde bir daha asla çıkamayız. (K63, E)
Sıkıcı etkinlik	4	Okuma sıkıcı bir iş gibidir çünkü insanı yorar. (K87, E)
Rahatlatıcı etkinlik	4	Okuma rahatlık gibidir çünkü bir şey okuyunca insanın içine rahatlık verir. (K77, E)
Yedinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Öğrenme yolu	16	Okuma keşif gibidir çünkü okudukça farklı şeyler öğreniriz. (K155, E)
Rahatlatıcı etkinlik	14	Okuma terapi gibidir çünkü insan okudukça rahatlar.”(K178, K)
Mutluluk kaynağı	10	Okuma mutluluk gibidir çünkü her ne okursam okuyayım kendimi mutlu hissedirim. (K183, K)
Kitap dünyasına yolculuk	9	Okuma kaçış gibidir çünkü gerçek hayattan soyutlanıp bambaşka dünyalara gidilir. (K202, K)
Faydalı etkinlik	7	Okuma bir ders gibidir çünkü hem çok şey öğreniriz hem de okumamız gelişir. (K218, K)
Sıkıcı etkinlik	3	Okuma yüzyıl gibidir çünkü oku oku bitmez. (K164, K)
Hayal dünyasını geliştiren etkinlik	2	Okuma hayal gibidir çünkü okuduğumuzda başka dünyalara yolculuğa çıkarız. (K194, E)
Sekizinci Sınıf Öğrencilerine Ait Veriler		
Rahatlatıcı etkinlik	16	Okuma terapi gibidir çünkü huzurlu hissediriz. (K256, E)
Kitap dünyasına yolculuk	8	Okuma farklı bir dünya gibidir çünkü farklı dünyalara dalarız. (K267, E)
Mutluluk kaynağı	8	Okuma mutluluk gibidir çünkü insan okuyunca mutlu olur ve daha çok okumak ister. (K248, E)
Faydalı etkinlik	7	Okuma güneş gibidir çünkü insan okudukça aydınlanır. (K227, K)
Öğrenme yolu	5	Okuma geliştirici gibidir çünkü okudukça yeni kelime öğreniyoruz. (K225, E)
Sıkıcı etkinlik	3	Okuma zaman kaybı gibidir çünkü okumak yerine işlerimizi yapabiliriz ve kendimize daha iyi zaman verebiliriz. (K277, E)
Diğer	1	Okuma hayat gibidir çünkü bazen iyi bazen kötü hissettirir. (K266, K)

Tablo 7’ye göre beşinci sınıf öğrencilerinin “okuma” ile ilgili metaforlarının 7 farklı kategori altında toplandığı anlaşılmıştır. Kategorilere bakıldığında en çok “Öğrenme yolu” (f=14) ve “Mutluluk kaynağı” (f=11) kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Sıkıcı

etkinlik” (f=2), “Hayal dünyasını geliştiren etkinlik” (f=2) ve “Rahatlatıcı etkinlik” (f=2) kategorilerinde metafor geliştirilmiştir. Altıncı sınıf öğrencilerinin metaforlarının da 7 farklı kategoride ele alınabileceği görülmüştür. Kategorilere bakıldığında en çok “Öğrenme yolu” (f=23) ve “Kitap dünyasına yolculuk” (f=16) kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Sıkıcı etkinlik” (f=4) ve “Rahatlatıcı etkinlik” (f=4) kategorilerinde metafor üretilmiştir. Yedinci sınıf öğrencilerinin “okuma” hakkındaki metaforlarının da yine 7 farklı kategoride toplandığı belirlenmiştir. Kategorilere göz atıldığında en çok “Öğrenme yolu” (f=16) ve “Rahatlatıcı etkinlik” (f=14) kategorilerinde metafor üretilmişken en az ise “Sıkıcı etkinlik” (f=3) ve “Hayal dünyasını geliştiren etkinlik” (f=2) kategorilerinde metafor geliştirilmiştir. Son olarak sekizinci sınıf öğrencilerinin metaforlarının 7 farklı kategoride değerlendirilebileceği bulgulanmıştır. En çok “Rahatlatıcı etkinlik” (f=16), “Kitap dünyasına yolculuk” (f=8) ve “Mutluluk kaynağı” (f=8) kategorilerinde metafor tasarlanmışken en az ise “Öğrenme yolu” (f=5) ve “Sıkıcı etkinlik” (f=3) kategorilerinde metafor üretilmiştir. Üretilen metaforlara ait kategoriler hem sınıf seviyesinde hem de genel bir görünüm şeklinde Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3.

Okuma kavramı ile ilgili metafor gerekçe kategorilerinin sınıf düzeyine göre dağılımı

Şekil 3 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin “okuma” ile ilgili geliştirdikleri metaforların 8 kategoriden oluştuğu dikkat çekmektedir. Kategorilere dikkat edildiğinde en çok “Öğrenme yolu” ve “Mutluluk kaynağı” kategorilerinde metafor geliştirilmişken en az ise “Sıkıcı yer” ve “Hayal dünyasını geliştiren etkinlik” kategorilerinde metafor üretilmiştir. Sınıflara bakıldığında beşinci sınıflarda “Kitap dünyasına yolculuk”, sekizinci sınıflarda ise “Hayal dünyasını geliştiren etkinlik” kategorilerinde metafor olmadığı görülmektedir. Sekizinci sınıflarda “okuma”yı “Öğrenme yolu” olarak görme oranı düşüktür. Buna karşılık okumanın “Rahatlatıcı etkinlik” olarak görülme oranı yüksektir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Okuma becerisi, bilgiyi edinme yollarının başında gelmektedir (Agustiani, 2017; Özçelik vd., 2024). Birey, okuma aracılığıyla bilgi edinebilir, düşünme yeteneklerini geliştirebilir ve kültürel açıdan zenginleşebilir (Chotitham ve Wongwanich, 2014; Yalçın vd., 2024). Bu bağlamda okuma alışkanlığı, dikkatle üzerinde durulması gereken bir kavramdır. Okuma alışkanlığının, okuma eyleminin sürekli bir biçimde gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabildiği ve bu alışkanlığın bireylere kazandırılabilmesi için araştırmacılar ve öğretmenlerin çeşitli stratejiler üzerinde durdukları düşünüldüğünde stratejilerin uygulanmaya başlanmasından önce öğrencilerin “kitap”, “kütüphane” ve “okuma”ya dair algılarının hangi yönde olduğunun tespit edilmesi gerekir. Çünkü okuma ve bununla ilişkili kavramlar olarak kitap ve kütüphane hakkında olumsuz algılara sahip bireylere okumayı sevdirmek ve bunu bir alışkanlık olarak edindirebilmek neredeyse imkânsızdır (Novasyari ve Fauziah, 2024). Bu çalışmada söz konusu edilen bu amaç doğrultusunda ortaokul öğrencilerinin “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” ile ilgili metaforik algıları belirlenmiştir. Çalışmanın Bektaş vd. (2014), Akbulut vd. (2017), Özden (2017) ve Aktosun’un (2019) araştırmasından farklı olarak “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” kavramlarının tamamına yönelik metaforik algıları ele aldığı ve diğer yandan güncel durumu yansıttığı için daha kapsayıcı olduğu ifade edilebilir. Ayrıca çalışmada ortaya konulan verilerden hareketle ortaokul öğrencilerinin özelde “kitap”, “kütüphane”, “okuma” gibi kavramlara yönelik algıları; genelde ise okuma süreçleri daha doğru değerlendirilebilir. Buradan hareketle gerçekleştirilecek uygulamalarda, üretilecek politikalarda, öğrencilerin okuma alışkanlığı ve okur kimliklerini nitelikli bir çerçevede geliştirmede daha doğru adımlar atılabilir. Bu noktada çalışma alana özgün bir katkı sunmuş olacaktır.

Araştırmada öncelikle öğrencilerin “kitap” kavramına yönelik algılarına ilişkin bulgular sunulmuştur. Bu bulgular doğrultusunda öğrencilerin “kitap”la ilgili metaforlarının “Bilgi kaynağı”, “Mutluluk kaynağı”, “Faydalı araç”, “Hayal dünyasını geliştiren araç”, “Rahatlatan araç”, “Sıkıcı araç”, “Başka dünyalara açılan kapı” ve “Sürekli yanında olan araç” kategorilerinde toplandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıflandırmalara bakıldığında öğrencilerin “kitap”a yönelik metaforik algılarının olumlu yönde olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyinde sonuçlar incelendiğinde “kitap”ın “Bilgi kaynağı” olma algısının beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar giderek düştüğü görülmektedir. Tüm sınıf düzeylerinde “kitap”ın “Sıkıcı araç” olarak görülme oranı oldukça düşüktür. Bu da “kitap”a karşı olumsuz algıların oldukça az olduğunu göstermektedir. Ayrıca en çok belirtilen metaforlardan “Öğretmen” kavramı beşinci sınıflarda birinci iken diğer sınıflarda “Arkadaş” kavramı birinci olarak öne çıkmaktadır. Akbulut vd.’nin (2017) çalışmasında ortaokul öğrencilerinin “kitap”ı mutlu eden eğlenceli bir öğrenme aracı ve eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren bir arkadaş olarak gördüğü belirlenmiştir. Bir başka çalışmada öğrenciler “kitap”ı bilgi kaynağı, doğa ve çizgi kahraman olarak metaforlaştırmışlardır (Bektaş vd., 2014). Anılan çalışmada “kitap”ın “Bilgi kaynağı” olması ilk sıradadır. Ayrıca çalışmada “Çizgi kahraman” kategorisi oluşmuşken mevcut çalışmanın metafor kategorilerinde bu söz grubuna rastlanmamıştır. Bunda değişen medya içeriklerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Özden (2017) ise öğrencilerin “kitap”ı arkadaş, dost ve hayat kavramlarıyla ilişkilendirdiklerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte çalışmada “kitap” en çok bilgi kaynağı olarak görülmüş ve bu kavramların yönlendirici ve rahatlatıcı etkisi ön plana çıkmıştır. Karakoç Öztürk’ün (2021) araştırmasında başka bir örneklem olarak Türkçe

öğretmeni adaylarının e-kitap ile ilgili kolaylaştırıcı, bilgi kaynağı ve erişilebilir kategorilerinde metafor ürettikleri görülmüştür. Mevcut çalışmadaki verilerle birlikte alan yazını da dikkate alındığında öğrencilerin “kitap” kavramına ilişkin oldukça olumlu algılara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu noktada öğrencilerin “kitap”ı sevdikleri unutulmamalı, bunun üzerinde dikkatle durularak okuma deneyimlerini iyileştirme amacıyla adımlar atılmalıdır.

“Kütüphane” kavramı için geliştirilen metaforların sınıflandırılması sonucu; “Bilgi merkezi”, “Kitap dünyası”, “Faydalı yer”, “Huzur veren yer”, “Sevilen yer”, “Sessiz ortam” ve “Sıkıcı yer” kategorileri oluşmuştur. En çok metafor, “kütüphane”nin “Kitap dünyası” ve “Bilgi merkezi” olarak görülmesi sınıflamalarında geliştirilmiştir. Buradan hareketle “kütüphane”nin bir başvuru yeri olarak görüldüğü söylenebilir. Ayrıca “kütüphane”nin “Sıkıcı yer” olarak düşünüldüğü metafor sayısı azdır. Sınıflara bakıldığında beş ve altıncı sınıflarda “Kitap dünyası”, yedinci sınıflarda “Bilgi merkezi” ve sekizinci sınıflarda ise “Huzur veren yer” kategorilerinde en fazla metafor geliştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. “Kütüphane”yi bilgi merkezi olarak görme algısı sekizinci sınıfta değişmiştir. Sekizinci sınıflarda, “kütüphane”nin en çok “Huzur veren yer” olarak görülmesi dikkat çekmektedir. Yine sekizinci sınıflarda “Bilgi merkezi” ve “Kitap dünyası” sınıflamalarına ait metafor sayıları diğer sınıflara göre oldukça düşüktür. Dolayısıyla bu sonuçlar, sekizinci sınıf düzeyinde kütüphanenin daha çok rahatlama yeri olarak algılandığını göstermektedir. Metaforlara bakıldığında beşinci sınıfta “Ağaç”, “Okul”, “Sınıf” ve “Ev”; altıncı sınıfta “Ev”, “Oda” ve “Cennet; yedinci sınıfta “Ev”, “Huzur bulunan yer” ve “Bilgi yuvası”; sekizinci sınıfta “Ev”, “Okul”, “Huzur” ve “Yuva” en çok üretilen metaforlardır. Bu kavramlar, kütüphanenin ev gibi rahat hissedilen ve aynı zamanda bilgiye ulaşılan yer olarak görüldüğünü göstermektedir. Özden’in (2017) araştırmasında da öğrencilerin “kütüphane”yle ilgili daha çok “Ev” metaforunu ürettikleri görülmüştür. Bir başka araştırmada öğrencilerin “kütüphane”ye karşı algılarının olumlu yönde olduğu sonucuna varılmıştır (Aktosun, 2019). Mevcut çalışmada da benzer sonuca ulaşılmıştır. Kütüphane için olumsuz metafor sayısı oldukça azdır.

“Okuma” kavramı için geliştirilen metaforların sınıflandırılması sonucu; “Öğrenme yolu”, “Kitap dünyasına yolculuk”, “Faydalı etkinlik”, “Hayal dünyasını geliştiren etkinlik”, “Rahatlattıcı etkinlik”, “Sıkıcı etkinlik” ve “Mutluluk kaynağı” kategorileri oluşmuştur. En çok metafor, “okuma”nın “Öğrenme yolu” olarak görülmesi kategorisindedir. Daha sonra “Rahatlattıcı etkinlik” ve “Faydalı etkinlik” olarak görülmesi gelmektedir. Sınıflamalar göz önüne alındığında “okuma”nın sıkıcı olarak görülmesine dair metafor sayıları tüm sınıflarda düşüktür. Beşinci sınıflarda daha çok “Eğlence” ve “Bilgi”, altıncı sınıflarda “Hayat” ve “Bilgi”, yedinci sınıflarda “Terapi” ve “Hayal kaynağı”, sekizinci sınıflarda “Terapi”, “Yaşam” ve “Meditasyon” en çok kullanılan metaforlardır. Beş ve altıncı sınıfların genel olarak bilgi ve eğlence ağırlıklı; yedi ve sekizinci sınıfların ise daha çok “Terapi”, “Meditasyon” gibi rahatlama kavramlarını kullanmaları dikkat çekmektedir. Bu sınıf düzeylerinde sınav stresinin ağırlıkta olmasından dolayı öğrencilerin “okuma”yı bir rahatlama aracı olarak gördüğü düşünülmektedir. Ayrıca çalışma formlarında beşinci sınıfların özellikle “okuma”ya dair metafor geliştirmekten kaçındıkları, formlarda “okuma” metaforunu boş bıraktıkları görülmüştür. Bu durum, beşinci sınıf öğrencilerinin okuma kavramı üzerinde düşünmekten kaçındıklarını, bu kavramın zihinlerinde karşılığının tam belirgin olmadığını göstermektedir. Bunun nedeni, öğrencilerin okumaya yönelik tutumlarının ve motivasyonlarının düşük olması,

okuma eylemine kendilerini uzak hissetmeleri olabilir. Diğer yandan okuma, bu seviyedeki öğrenciler için soyut bir kavram olabilir. Bundan ötürü zihinlerinde veya hayal dünyalarında okuma kavramını somutlaştırmakta zorlanmış ve metafor geliştirememiş olabilirler. Alan yazınına bakıldığında beş ve sekizinci sınıflarda “okuma”ya yönelik metaforları belirlemeyi amaçlayan Akbulut vd.’nin (2017) araştırmalarında “Mutluluk kaynağı” kategorisi birinci sırada iken bu çalışmada “Öğrenme yolu” birinci, “Mutluluk kaynağı” ikinci sırada yer almıştır. Bu veri, geride kalan zaman zarfında okuma eyleminin öğrenme ortamı sunma ve öğrenmeyi destekleme işlevinin daha çok ön plana çıktığını göstermektedir. Bu durumun arkasında öğrencilerin okumanın büyük oranda bilgi edinme amacıyla yapılabileceği düşüncesinin olduğu ifade edilebilir.

Sonuç olarak ortaokul öğrencilerinin “kitap”, “kütüphane” ve “okuma”nın öneminin farkında oldukları ve bu kavramlara karşı olumsuz algılarının sayıca çok az olduğu ortaya çıkmıştır. “kitap”, “kütüphane” ve “okuma” kavramlarına yönelik olumlu algının yaşamda eyleme de dönüştürülmesi okuma alışkanlığı için gereklidir. Okumanın sadece okulda yapılan bir eylem olarak kalmayıp yaşamın her alanına yayılması ve sürekliliğinin olması son derece önemlidir. Bu doğrultuda;

- Ortaokul öğrencilerine beşinci sınıftan itibaren okuma tutum ölçeği uygulanarak okumaya karşı olumsuz tutuma sahip öğrenciler belirlenebilir. Böylece sürecin başında onların tutumu değiştirilerek okumayı sevmeleri sağlanabilir.
- Okul kütüphaneleri kaynak yönünden zenginleştirilebilir, çeşitlendirilebilir, öğrencinin yaşına uygun, dikkatini çekecek kitaplarla güncellenebilir. Ayrıca koleksiyonları güncellemek amacıyla öğrencilerin ilgi alanlarını ortaya koymak amacıyla ihtiyaç analizleri yapılabilir.
- Öğrencilerin kitaba ulaşımının kolaylığı okuma süreci için çok önemlidir. Bu doğrultuda halk kütüphanelerinin etkin kullanımı için öğrencilere ve ebeveynlere rehberlik edilebilir.
- Kütüphaneler, sadece kitaba ulaşmak için değil aynı zamanda öğrenci ve ebeveynlerin dikkatini çekecek ve onları oraya yönlendirebilecek etkinliklerin yapılması için de kullanılabilir.
- Kitap fuarları düzenlenerek toplumda kitap farkındalığı oluşturulabilir.
- Kitaba ulaşma zorluğunun yaşandığı kırsal kesimde, okul kütüphanelerinin zenginleştirilmesi son derece önemlidir. Bu nedenle buralardaki kütüphanelerde yer alan kitapların, çocukların yanı sıra ebeveynlerin de yararlanabileceği içerikte ve zenginlikte olması okumaya ilgiyi artırabilir.
- Öğrenciler dijital kitaplar, okuma uygulamaları ve çevrim içi okuma platformları ile buluşturularak okuma sürekliliği sağlanabilir.
- Kitaplar yalnızca metinlerden ibaret değildir. Bu nedenle videolar, sesli kitaplar ve dijital içerikler gibi farklı medya biçimlerinin dâhil edildiği etkinlikler düzenlenebilir. Bu sayede okuma eylemi, öğrenciler için daha eğlenceli ve etkileşimli bir hâle gelebilir.

- Öğretmenler ve okul yöneticileri, okuma alışkanlığı konusunda öğrencilere rol model olabilirler. Bu bağlamda okuma saatleri düzenleyerek ya da birlikte kitap okuma çalışmaları gerçekleştirilerek öğrencilerin katılımı teşvik edilebilir.

İzinler

Etik Kurul İzni

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu, Tarih: 29.04.2024, Sayı: E- 50704946-100-420963.

Uygulama İzni

Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Tarih: 29.03.2024, Sayı: E-92255297-605.01-99874533.

Yazarlık Katkısı

Hacer Çelikkaya Yıldız: Fikir/Kavram, Kavramsal Arka Plan, Metodoloji, Veri Toplama, Veri Analizi, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme

İzzet Şeref: Fikir/Kavram, Kavramsal Arka Plan, Metodoloji, Veri Analizi, Veri Görselleştirme, Yazım, Değerlendirme ve İnceleme

Kaynakça

- Agustiani, I. W. D. (2017). The correlation between students reading attitude and their reading comprehension achievement. *English Community Journal*, 1(2), 75-85.
- Akbulut, S., Özdemir, E. E. ve Çıvgın H. (2017). Ortaokul öğrencilerinin kitap ve okumak kavramları üzerine metaforik algıları. *Turkish Journal of Primary Education*, 2(1), 30-43.
- Aktosun, F. T. (2019, 18-19 June). Ortaokul öğrencilerinin kütüphane kavramına ilişkin metaforik algıları [Bildiri Sunumu]. 2. International Congress On New Horizons In Education And Social Sciences (ICES-2019), İstanbul.
- Akyol, H. (2011). *Türkçe ilk okuma ve yazma öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altunkaya, H. ve Erdem, İ. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin okuma kaygıları ve okuduğunu anlama becerileri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 59-77.
- Arslan, A. ve Zengin, R. (2024). Fen bilgisi öğretmen adaylarının teknoloji kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2(55), 23-36.
- Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim öğretim açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 35(171), 100-108.
- Ateş, M. ve Karatepe, A. (2013). Üniversite öğrencilerinin “küresel ısınma” kavramına ilişkin algılarının metaforlar yardımıyla analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, 221-241.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

- Bektaş, M., Okur, A., ve Karadağ, B. (2014). İlkokul ve ortaokul son sınıf öğrencilerinde metaforik algı olarak kitap. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(2), 154-168.
- Bınarbaşı, F. (2006). *Üniversite öğrencilerinin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bircan, İ. (2019). Türkiye’de okuma alışkanlığının azalması sorunu ve çözüm yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES)*, 22(1), 393-410.
- Chotitham, S. ve Wongwanich, S. (2014). The reading attitude measurement for enhancing elementary school students’ achievement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3213-3217.
- Connelly, L. M. (2016). Trustworthiness in qualitative research. *Medsurg Nursing*, 25(6), 435-437.
- Çimşir, S. (2024). Okul yöneticilerinin yöneticilik algısı: Metafor analizi çalışması. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7(1), 100-118.
- Doğan, M., Nacaroglu, O. ve Ablak, S. (2021). Sivrice depremini yaşamış ortaokul öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi: Malatya ili örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 384-402.
- Dökmen, Ü. (2019). Lise ve üniversite öğrencilerinin okuma becerileri, ilgileri, okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 23(2), 395-418.
- Er, Z. ve Arıcı, A. F. (2018). Ortaokul öğrencilerinin okuma becerilerinin geliştirilmesinde ailenin etkisi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 1-21.
- Grix, J. (2010). *The foundations of research*. London: Palgrave Macmillan.
- Güleroğlu, S. (2024). Dilin anlam dünyası: Alegori, metafor, mecaz ve benzetme. *Turkish Academic Research Review*, 9(2), 164-187.
- Güneş, A. ve Fırat, M. (2016). Açık ve uzaktan öğrenmede metafor analizi araştırmaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 115-129.
- Güney, N., Aytan, T., Kaygana, M. ve Şahin, E. Y. (2014). Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin okuduğu kitap sayısı ile akademik başarıları arasındaki ilişki üzerine bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 151-165.
- Kaplan-Rakowski, R., ve Gruber, A. (2024). An experimental study on reading in high-immersion virtual reality. *British Journal of Educational Technology*, 55(2), 541-559.
- Karakoç Öztürk, B. (2021). Digital reading and the concept of ebook: Metaphorical analysis of preservice teachers’ perceptions regarding the concept of ebook. *Sage Open*, 11(2), 1-12.
- Karatay, H. (2009). Okuma stratejileri bilişsel farkındalık ölçeği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 58-79.
- Koc, M. (2013). Student teachers’ conceptions of technology: A metaphor analysis. *Computers & Education*, 68, 1-8.
- KYGM (2024, 7 Haziran). 2023 yılı istatistik bilgileri. 28.05.2024 tarihinde <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/123141,2023-yili-istatistik-bilgileripdf.pdf?0> adresinden edinilmiştir.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Lim, E. M. (2024). Metaphor analysis on pre-service early childhood teachers' conception of AI (Artificial Intelligence) education for young children. *Thinking Skills and Creativity*, 51, 101455.
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (2013). The constructivist credo. California, CA: Left Coast Press.
- MEB (2021, 31 Aralık). *Kütüphanesiz okul kalmadı*. 28 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.meb.gov.tr/kutuphanesiz-okul-kalmadi/haber/24966/tr> adresinden edinilmiştir.
- Novasyari, R., ve Fauziah, D. (2024). The effectiveness of short stories in reading skill. *Enrich: Jurnal Pendidikan, Bahasa, Sastra dan Linguistik*, 5(1), 46-56.
- Orhan, R. (2017). Alışkanlık. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 301- 316. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kusbd/issue/30549/322473>.
- Özbay, M. (2007). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özçelik, E., Özçelik, Ş. ve Baştürk, N. O. (2024). Ortaokul 5. sınıf seçmeli okuma becerileri dersi ders kitabı metin etkinlik sorularının çoklu zekâ alanlarına göre sınıflandırılması. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 4(1), 16-35.
- Özden, M. (2017). Ortaokul öğrencilerinin kitap ve kütüphane kavramına ilişkin metaforik algıları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 1-34.
- Sarıdaş, G. (2022). Yabancı ve yerli öğrencilerin birbirleri hakkında görüşlerinin metafor yoluyla incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 51(234), 1491-1506.
- Sever, S. (2019). Bilgi toplumu olma aşamasında, ülkemizde kitap ve okuma olgusu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES)*, 23(2), 721-727.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22, 63-75.
- Şaban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55(55), 459-496.
- Şahin, K., ve Melanlıoğlu, D. (2021). Okuma güçlüğü çeken ortaokul öğrencileri üzerine bir eylem araştırması. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-89.
- Temizyürek, F., Çolakoğlu, B. K., ve Coşkun, S. (2013). Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 114-150.
- Tok, E. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının oyuna ilişkin algıları: Metafor analizi örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 599-611.
- TÜİK (2024, 6 Şubat). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. 28 Mayıs 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684> adresinden edinilmiştir.
- TÜİK (2024, 7 Haziran). *Kütüphane istatistikleri*. 21 Haziran 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kutuphane-Istatistikleri-2023-53655> adresinden edinilmiştir.
- WordArt. (2025, 12 Şubat). *Turn Words into Stunning Art*, <https://wordart.com/>

- Yalçın, E., Ayyıldız, P., Kınalı, G. ve Şengil, A. Z. (2024). Yenilikçi ve çağdaş bir beceri modeli: Makale Esaslı Kitap Okuma Tekniği (MEKOT). *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(55), 84-95.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, M. (2013). Okuma motivasyonu, akıcı okuma ve okuduğunu anlamanın beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarındaki rolü. *Electronic Turkish Studies*, 8(4), 1461-1478.
- Zakirova, G. ve Ergasheva, S. (2025). Developing reading skills: Strategies for effective reading. *Global Trends in Education And Research Development*, 1(1), 283-287.
- Zheng, H. B. ve Song, W. J. (2010). Metaphor analysis in the educational discourse: A critical review. *US-China Foreign Language*, 8(9), 42-49.